

A kisebbségek szervezeti döntéshozatalba való bevonásának modelljei a nemzetiségi szószólói és a nemzetiségi képviselői intézmény tükrében²

I. Bevezetés

A kisebbségek hatékony közéleti részvétele kapcsán kettő nemzetközi dokumentum tekinthető kiemelkedően fontosnak: az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) Lundi Ajánlásai, továbbá az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezménye Tanácsadó Bizottságának tematikus kommentárja.³ A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy mindezen dokumentumok milyen követelményeket, illetve ajánlásokat fogalmaznak meg a kisebbségek hatékony közéleti részvételére vonatkozóan, kiemelve a konzultatív testületek kérdéskörét. Mindezek után azt is áttekintjük, hogy Magyarországon milyen lehetőségek, illetve testületek léteznek vagy léteztek a kisebbségi⁴ érdekek és kisebbségi szervezetek közpolitikai döntéshozatalba való becsatormázására. Mindezek kapcsán arra is fényt derítünk, hogy mindehhez képest mennyivel teremtett többletlehetőséget a nemzetiségek parlamenti képviselői rendszerének, azon belül különösképpen a nemzetiségi szószóló intézményének megteremtése, és hogy ezen intézmény hol helyezkedik el a konzultatív testületekhez, valamint az országgyűlési képviselőkhez képest, és mennyiben jelent hatékonyabb képviselőt egyik vagy másik. Arra is fényt derítünk továbbá, hogy a nemzetiségi szószólók, továbbá a nemzetiségi képviselők mandátuma kapcsán milyen dilemmákkal állhatunk szemben. Mindezekhez elsőként tehát a fent említett két dokumentum által támasztott követelményrendszert vázoljuk fel. Minderre az elsődleges források mellett a témához kapcsolódó szakirodalmak használatával kerül sor.

II. A kisebbségek hatékony közéleti részvétele a nemzetközi jogban – konzultatív mechanizmusok

II.1. Az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezménye Tanácsadó Bizottságának Tematikus Kommentárja

Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek védelméről szóló Keretegyezménye (Keretegyezmény) az Európa Tanács kisebbségek védelmére vonatkozóan elfogadott szerződések közül a legátfogóbbnak tekinthető, ugyanakkor – ahogyan azt Vizi Balázs is hangsúlyozza – keret-jellegű szabályozásról beszélhetünk, amely széles mérlegelési kört

¹ PhD-hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

² AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-17-3-I-NKE-24 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

³ Vizi Balázs: A kisebbségek politikai képviselőinek keretei nemzetközi szinten. In Fedinec Csilla et. al. (szerk.): Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában (1989-2014). MTA TK Kisebbségkutató Intézet – MTA BTK Történettudományi Intézet – Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 14.o.

⁴ A jelenleg hatályos nemzetiségi törvény által használt nemzetiség, továbbá a korábbi kisebbségi törvény által használt kisebbség fogalmak jelen tanulmányban szinonimaként kerülnek használatra.

enged a részes államoknak.⁵ A Keretegyezmény 15. cikke előírja a részes államok számára a nemzeti kisebbségek kulturális, társadalmi és gazdasági életben és a közügyekben való részvétele feltételeinek megteremtését, különös tekintettel az őket érintő közügyekre.⁶ A Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának legfőbb feladata a Keretegyezmény alkalmazásáról szóló, független szakmai vélemény megalkotása.⁷ A Tanácsadó Bizottság többek között a Keretegyezmény 15. cikkéhez kapcsolódóan is elfogadott egy tematikus, egy vezetői összefoglalóból, egy bevezetőből, és egy előzetes megjegyzéseket tartalmazó, és a témához kapcsolódó, és a Bizottság által figyelembe vett nemzetközi okmányokra kitékintő részből álló, továbbá a tizenötödik cikk által támasztott követelményekre vonatkozó általános megállapításokat tartalmazó tematikus kommentárt. E kommentárban részletes iránymutatást nyújtanak annak tekintetében, hogy milyen feltételek teljesülése szükséges a kisebbségek gazdasági és társadalmi életben, a kulturális életben, illetve a közügyekben való részvétele kapcsán.⁸ Jelen témánk szempontjából a dokumentum közügyekben való részvételre vonatkozó részei a legrelevánsabbak. A közügyekben való részvétel különböző formáiként említésre kerülnek a választott testületekben való képviselet, a közszolgálat valamennyi szintjén és a konzultatív mechanizmusokban való részvétel, továbbá a különböző autonómiaformák.⁹ A következőkben a kisebbségek konzultatív mechanizmusokban való részvételére vonatkozó standardokat vázoljuk tehát fel.

Dobos Balázs a kisebbségek konzultatív és tanácsadó testületei kapcsán nyújtott, Európára vonatkozó áttekintésében hangsúlyozza, hogy a Tanácsadó Bizottság különösen fontosnak tartja ezeket, legfőképp azokban az esetekben, amikor a kisebbségek számára nem biztosított a közvetlen képviselet, illetve amikor az ilyen testületek kiegészítik azt. Ezek a különféle mechanizmusok pedig nagyon sokfélék, és összetettek lehetnek, amelyek különböző területi szinteken működnek. Egyes szervezetek minden kisebbség érdekeire hivatottak, míg mások csak egy-egy kifejezett kisebbségékre. Arra az álláspontra helyezkedik, hogy mindazon testületek valóban elősegítik a kisebbségek hatékonyabb képviseletét, amelyekkel a fontos ügyekkel kapcsolatban rendszeresen és egyben átfogóan konzultálnak a döntéshozók, és amelyek javaslattételi, véleményezési jogköröket gyakorolhatnak, felügyelhetik, továbbá ellenőrizhetik a kisebbségekre vonatkozó közpolitikai programok végrehajtását.¹⁰

Marc Weller szintén kiemeli, hogy a kisebbségek közéleti részvételének „gyengébb” formáját képviselő tanácsadó és konzultatív testületei sokfélék lehetnek, és különböző (regionális, vagy országos) szinten működhetnek. Felsorol továbbá néhány olyan tevékenységet, amelyet az ilyen szervezetek el szoktak látni. Ilyenekként jelöli meg például a

⁵ Vizi Balázs: Az Európa Tanács és a kisebbségek védelme. In Szakács Ildikó Réka (szerk.): Nemzetpolitika a gyakorlatban – Kisebbségek helyzete, jogai és védelme. Nemzetközi Regionális Tanulmányok 12. SZTE ÁJTK NRTI, Szeged, 2016. 62-63.o.

⁶ Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezménye. *Kihirdette: 1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről*

⁷ Vizi Balázs: Kisebbségek politikai szerepe és nemzetközi szervezetek Európában, 133.o., In Kisebbségkutatás. 2015/4.sz., 124-141.o.

⁸ Strasbourg, 2008. május 5. ACFC/31DOC(2008)001 A Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága – Kommentár a Nemzeti Kisebbségekhez Tartozó Személyek Hatékony Részvételéről a Kulturális, Szociális és Gazdasági Életben, Valamint a Közügyekben. Elfogadva 2008. február 27-én. [A továbbiakban: Kommentár a Nemzeti Kisebbségekhez Tartozó Személyek Hatékony Részvételéről a Kulturális, Szociális és Gazdasági Életben, Valamint a Közügyekben]
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800bc7ee> (2018.04.07.)

⁹ Kommentár a Nemzeti Kisebbségekhez Tartozó Személyek Hatékony Részvételéről a Kulturális, Szociális és Gazdasági Életben, Valamint a Közügyekben – Vezetői összefoglaló

¹⁰ Dobos, Balázs: Consultative and advisory bodies for minorities: A European Overview. In Alexander Osipov – Hanna Vasilevich (eds.): Compilation of the lectures on the topic of 'Participation of minorities in public life'. Konferencia helye, ideje: Kiev, Ukrajna, 2015.11.30 ECMI, Flensburg, 2017. p. 77.

kormányzati stratégiák készítésében való közreműködést, a jogszabályok javaslatainak véleményezését, a kisebbségek helyzetének monitoringját, továbbá jelentések írását, vagy például a különféle kisebbségek közötti koordinációt, illetve egyéb módon való konzultációt a különböző döntéshozó állami szervekkel, továbbá a többi kisebbséggel. Ugyanakkor akár az is lehetséges, hogy végrehajtói jogosítványokkal kerüljenek felruházásra. Kiemeli azt, hogy a Tanácsadó Bizottság gyakorlata szerint a pusztán tanácsadó funkció gyakorta nem elegendő, és azt is, hogy az ugyanazon nemzetiséget képviselő tagok között ideológiai kiegyensúlyozottság kell, legyen.¹¹ A konzultatív kisebbségi testületek tevékenységét négy csoportba osztja, méghozzá az együtdöntési, a konzultációs, a koordinációs, továbbá a kisebbségi önkormányzati mechanizmusok csoportjába. Jelen téma szempontjából az együtdöntési mechanizmus tekinthető a legrelevánsabbnak, hiszen ez az, ami – ahogy látni fogjuk – a nemzetiségi szószólói intézményhez potenciálisan a legközelebb állhat. Együtdöntési mechanizmus alatt azt az esetet érti, amikor ezen szerveket bizonyos döntések meghozatala előtt kötelező meghallgatni, vagy pedig önálló döntéshozatali jogosítványaik vannak. Az ilyen testületeket gyakran a parlamentekhez kapcsolódóan hozzák létre, és akár az is előfordulhat, hogy törvénykezdeményezési jogosítvánnyal ruházzák fel őket, sőt, akár az is, hogy megakadályozzák az őket érintő döntések meghozatalát.¹² A következőkben a kisebbségek hatékony közéleti részvételére vonatkozó másik dokumentum, a Lundi Ajánlás által megfogalmazott követelmények kerülnek felvillantásra.

II.2. Az EBESZ Lundi Ajánlásai

Az EBESZ Lundi Ajánlásaiban kifejtésre kerülnek többek között bizonyos általános elvek, mint a nemzeti kisebbségek hatékony részvételének nélkülözhetetlensége a demokratikus társadalmakban, amit a kormányoknak gyakran konkrét eszközökkel kell elősegíteniük. Hangsúlyozásra kerül, hogy az Ajánlásoknak megfelelő intézmények létrehozása, illetve eljárások bevezetése kapcsán nem csupán a tartalom, hanem az eljárás is jelentőséggel bír, így kiterjesztő, áttekinthető és számon kérhető konzultációra van szükség.¹³ Az általános elveket követően a döntési folyamatokban való részvétel követelménye kerül kifejtésre. E körben többek között megfogalmazásra kerül az a követelmény, hogy a kisebbségek, amennyiben szükséges, képesek legyenek hatékonyan megjeleníteni érdekeiket a központi kormányzat szintjén. Ennek egyik lehetséges eszközeként tartják számon formális vagy informális megállapodások kötését arról, hogy bizonyos pozíciókat, közjogi méltóságokat kisebbségek tölthetnek be, illetve olyan mechanizmusok kialakítását, amelyek révén a minisztériumokban becsatornázásra kerülnek a kisebbségi érdekek.¹⁴ Kiemelésre kerül többek között a tanácsadó és konzultatív testületek létének fontossága.¹⁵ A dokumentum

¹¹ Weller, Marc: Article 15. In Weller, Marc (ed.): *The Rights of Minorities. A Commentary on the European Framework Convention for the Protection of National Minorities.* Oxford Commentaries on International Law. Oxford University Press, Oxford. p.447-449.,

A kisebbségek hatékony közéleti részvétele kapcsán átfogóbban lásd még: Weller, Marc: *Effective Participation of Minorities in Public Life.* In Weller, Marc (ed.): *Universal Minority Rights. A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies.* Oxford University Press, Oxford, 2007. pp. 447-516.

¹² Weller, Marc: *Minority Consultative Mechanisms. Towards best practice.* In Weller, Marc – Nobbs, Katherine (eds.): *Political Participation of Minorities. A Commentary on International Standards and Practice.* Oxford University Press, Oxford, 2010. p.483.

¹³ *Lundi Ajánlások a Nemzeti Kisebbségek Hatékony Részvételéről a Közéletben & Értelmező Jegyzék.* 1999. szeptember. Nemzeti Kisebbségi Főbiztos Hivatala, Hága. ISBN 90 – 7598905 – 9 <https://www.osce.org/hu/hcnm/32248?download=true> (2018.06.10.) 9-10., 1-5.pont. [A továbbiakban: *Lundi Ajánlások*]

¹⁴ *Lundi Ajánlások* 10. 6. pont

¹⁵ *Lundi Ajánlások* 10-12., 12-13. pont

hangsúlyozza a kisebbségek önkormányzatiságára és döntéshozatalban való részvételére vonatkozó szabályok bizonyos időközönkénti felülvizsgálatának potenciális pozitív hatásait is.¹⁶ A következőkben arra térünk rá az általánostól a különös felé haladva, hogy Magyarországon milyen lehetőségek, illetve módok léteznek, vagy léteztek a kisebbségi szervezetek, illetve a kisebbségi érdekek közpolitikai döntéshozatalba való becsatornázására.

III. A kisebbségek szervezeteinek döntéshozatalba való bevonása

Magyarországon – ahogyan arra Erdős Csaba is felhívja a figyelmet – jelenleg két jogilag szabályozott mechanizmus működik a társadalmi érdekek jogalkotásba való becsatornázására, melyek közül az egyik a korporatív elveken nyugvó, konzultációs, javaslattevő és tanácsadó funkciókkal bíró Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács működése. A másik ilyen mechanizmus a társadalmi egyeztetés, ami viszont képviselői indítványok esetében nem kötelező, miközben napjainkban a korábbiakhoz képest magasabb az egyéni képviselő által kezdeményezett törvényjavaslatok aránya.¹⁷ A 2010-2014-es ciklusban a törvényjavaslatok mintegy 31,3%-át terjesztették elő képviselők, a 2014-2018-as ciklusban 20,3%-át, míg ez az arány a korábbi ciklusokban 9-15% között mozgott.¹⁸

Dobos Balázs széleskörűen és átfogóan elemezte a kisebbségpolitika rendszerváltás óta való alakulását, és ennek keretében a kisebbségek civil szervezeteinek szerepét is.¹⁹ A rendszerváltást követően, a demokratizálódás következtében az egyesülési jog érvényesülésének köszönhetően a civil szervezetek is egyre elterjedtebbek lettek.²⁰ A kisebbségi civil szféra magyarországi helyzetét illetően Dobos Balázs kiemelte, hogy az 1990-es évektől kezdve egyre növekedett a civil szervezetek száma, amelyek általában tagságuk érdekein túlmenően az összes nemzetiségükhöz tartozó egyén érdekeinek védelmét tűzték ki célul.²¹

Mielőtt azonban ezen téma bővebb kifejtésére rátérnénk, meg kell említenünk, hogy az állam kisebbségekhez kötődő feladatainak ellátása céljából 1990-ben létrehozásra került a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal, előbbieik között kiemelten kezelve a kisebbségi törvény előkészítését, továbbá annak végrehajtását szolgáló kormányzati programhoz kapcsolódó tevékenységet, 1991. január 30-án pedig a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Kerekasztala is létrehozatalra került, ami pedig a kisebbségi szervezetek által alapított konzultatív, érdekegyeztető fórum volt.²² A kisebbségi törvény kodifikálása során pedig mindvégig fontosnak tartották a nemzetiségi szervezetek bevonását,²³ és Dobos Balázs arra is

¹⁶ Lundi Ajánlások, 22. pont

¹⁷ Erdős Csaba: Az országgyűlési képviselők szabad mandátumának alapjai és az intézménnyel kapcsolatos legfontosabb kihívások, 21.o. In *Parlamentari Szemle*. 2017/2.sz., 5-24.o..

¹⁸ Molnár Csaba: *Törvények*. In Boda Zsolt – Sebők Miklós (szerk.): *A magyar közpolitikai napirend. Elméleti alapok, empirikus eredmények*. MTA TK PTI, Budapest, 2018. 127.o.

¹⁹ Dobos Balázs: *A kisebbség joga: Kisebbségi törvénykezés Magyarországon (1988-2006) Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete*, Budapest, 2011.

²⁰ Az egyesülési jog kapcsán bővebben lásd: Bódi Stefánia: *Az egyesülési jog hazai szabályozásának története és dilemmái*. In *Valóság: Társadalomtudományi Közlöny*. 2011/9.sz., 60-76.o.,

Bódi Stefánia: *Az egyesülési, gyülekezési és a petíciós jog magyarországi szabályozásának története*. In *Collega: szakmai folyóirat joghallgatók számára*. 2005/1. 5-12.o.

²¹ Dobos Balázs: *A szakpolitikai célok meghatározásának problémája a magyarországi kisebbségpolitikában*, 9-10.o. In *MTA Law Working Papers*. 2015/10.sz. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2015_10_Dobos.pdf (2018.06.08.)

²² Bodáné Pálok Judit: *Egy törvény története*, 1.o. In *Regio – Kisebbség, politika, társadalom* 1993/3.sz. <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00015/pdf/11.pdf> (2018.06.08.),

Dobos 2009: 137-138. o., 145.o.

²³ A kisebbségi törvény megalkotásának főbb szereplőiről lásd: Dobos 2009: 131-148.o.

felhívja a figyelmet, hogy bár a kisebbségi kérdés, és a kisebbségek jogállásának újrászabályozásának 1988-as kezdeményezői nem a kisebbségek soraiból kerültek ki, a kisebbségi szervezetek és a Kisebbségi Kerekasztal utóbb mégis fontos tényezőként lépett fel a szabályozás kialakításakor.²⁴

Dobos Balázs éppen a magyarországi kisebbségek közéleti részvételét elemző tanulmányában hangsúlyozza, hogy egészen 2009-ig, vizsgálatának időpontjáig nem igazán intézményesült a kisebbségek szervezeteinek bevonása a közpolitikai döntéshozatalba. Ez alól való kivételként az I. és II. Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kerekasztalt, továbbá az országos önkormányzatok szövetségét említi meg. Leírja továbbá, hogy 2009-ben pedig létrehozatalra került a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Fóruma, amelynek legfőbb feladatai közé különböző ajánlások, nyilatkozatok, továbbá állásfoglalások elfogadása került besorolásra, a kisebbségeket érintő stratégiai kérdésekbe való hatékonyabb bevonás céljából.²⁵ E testületről egy országgyűlési határozat is elfogadásra került 2010-ben, amely tartalmazta azt a kijelentést, hogy a Fórum létrejötte egyik legfontosabb céljának a kisebbségek döntéshozatalba való hatékonyabb bevonása tekinthető mindaddig is, amíg országgyűlési képviselőjük meg nem valósul. Mindezt a parlamenti pártok, bizottságok, továbbá az országos kisebbségi önkormányzatok közötti együttműködés szorosabbá tétele érdekében tették. Ennek megfelelően a testület tagjai az Országgyűlés elnökéből, az országos kisebbségi önkormányzatok elnökeiből, továbbá az országgyűlési képviselőcsoportok delegáltjaiból tevődtek össze. Fontos rendelkezésnek tekinthető a határozatban az, miszerint a Fórum dokumentumai elfogadásához konszenzus szükséges. A Fórum tagjai számára lehetővé tették azt, hogy részt vegyenek az országgyűlési bizottságok tárgyalásain azon napirendi pontok esetében, amelyek a kisebbségeket közvetlenül érintik. A határozatban az is hangsúlyozásra került, hogy a testület létrehozatala nem helyettesíti a kisebbségek parlamenti képviselőinek létrejöttét.²⁶

Ami a központi kormányzat szintjén alkalmazott megoldásokat illeti, fontos kiemelni, hogy a rendszerváltást követően „számos államtitkárság, minisztériumi osztály, tanácsadó és konzultatív testület, illetve háttérintézmény jött létre”, amely a kisebbségpolitikával kapcsolatos döntéshozatalban vett részt.²⁷ A következőkben áttérünk a nemzetiségek országgyűlési képviselői rendszerének vizsgálatára, és arra keresünk választ, hogy a létrehozott új intézmények (a nemzetiségi szószólók, továbbá a nemzetiségeket képviselő bizottság) mennyiben jelentenek lehetőségeket a nemzetiségek érdekeinek hatékonyabb megjelenítésére a közpolitikai döntéshozatalban a fentebb felvázoltakhoz képest, továbbá arra, hogy miként viszonyulnak egymáshoz ezen intézmények: a konzultatív testületek, továbbá az országgyűlési képviselői jogosítványai és napirend befolyásolásra való lehetőségei.

IV. A magyarországi nemzetiségek országgyűlési képviselői

²⁴ Dobos 2015: 4.o.,

Az 1989-ben létrehozott, érdekképviseleti és szakmai jelleget ötvöző Nemzetiségi Kollégium és Titkárság működéséről pedig lásd: Györi Szabó Róbert: Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégium és Titkárság történetének tükrében. (1989-1990). Osiris Kiadó, Budapest, 1998.

²⁵ Dobos Balázs: A nemzeti és etnikai kisebbségek hatékony közéleti részvétele Magyarországon, 137-138.o., In Regio – Kisebbség, politika, társadalom, 2009/2. sz, 125-142.o.

²⁶ 19/2010. (II. 26.) OGY határozat a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Fórumáról

²⁷ Dobos 2009: 132.o.

A kérdés rendszerváltástól 2009-ig történő alakulásáról bővebben lásd: Dobos 2009: 132-134.o.

IV.1. A nemzetiségek országgyűlési képviselőjére vonatkozó szabályozás

A jelenleg hatályos, 2011. évi választójogi törvény alapján az országos lista lehet pártlista, vagy nemzetiségi lista.²⁸ Nemzetiségi lista állítására az országos nemzetiségi önkormányzatok jogosultak, az ilyen lista állításához a választási névjegyzékben nemzetiségi választóként regisztrált választópolgárok 1%-ának, de legfeljebb ezerötyszáz nemzetiségi választópolgárnak ajánlása szükséges. A nemzetiségi listán legalább három jelöltnek kell szerepelnie, s csupán a névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként regisztrált választó lehet jelölt. Nincs lehetősége két vagy több nemzetiségi önkormányzatnak közös listát állítani. Egy személy pedig csak egyetlen országos listán lehet jelölt.²⁹ Amely nemzetiségi listára leadott szavazatok elérnek egy bizonyos kedvezményes kvótát, az összes országos listára leadott szavazat kilencvenharmadának a negyedének az egészrészét, azon a nemzetiségi listán kiosztásra kerül egy kedvezményes mandátum. A kedvezményes mandátumok száma az országos listán kiosztható mandátumok számából kivonásra kerül.³⁰ Amely nemzetiség listáján egyetlen mandátum sem kerül kiosztásra, azt a nemzetiséget a listán első helyen szereplő jelölt mint nemzetiségi szószóló képviseli az Országgyűlésben.³¹

IV.2. A nemzetiségi szószólók jogosítványai és kérdések a képviselőjellege kapcsán

A nemzetiségi szószólókra és a nemzetiségeket képviselő bizottságra vonatkozó részletes szabályozás az Országgyűlésről szóló törvényben található meg.³² A nemzetiségi szószólók szűkebb jogosítványokkal rendelkeznek, mint az országgyűlési képviselők. Szavazati joggal nem rendelkeznek, csupán a nemzetiségeket képviselő bizottságban, egyébként felszólalni is csupán akkor van lehetőségük, amennyiben a Házbizottság úgy ítéli meg, hogy a nemzetiség jogait, érdekeit érinti egy adott napirendi pont, vagy ha rendkívüli ügy merül fel. Tanácskozási joggal részt vehetnek az egyéb bizottságok ülésein is, az adott bizottság jóváhagyása esetén, amit azonban a Magyarországi Nemzetiségek Fóruma számára is biztosítottak. A nemzetiségek jogait és érdekeit érintő ügyekben lehetőségük van kérdést feltenni – a Magyar Nemzeti Bank elnökét kivéve – ugyanannak a személyi körnek, mint a képviselőknek, és az Országgyűlésről szóló törvény fogalmazása szerint érvényesül rájuk nézve a szabad és egyenlő mandátum elve, s mentelmi joguk is van.³³ A szabad és egyenlő mandátum elve kérdésére a későbbiekben visszatérünk, de annyit jelen ponton is meg kell említenünk, hogy a szószólók mandátuma csupán egymáshoz mérten egyenlő, hiszen a szószólók jóval szűkebb jogosítványokkal rendelkeznek, mint az országgyűlési képviselők.

Móré Sándor tanulmányában kiemelte a nemzetiségi szószóló és az országgyűlési képviselő jogállása közötti legfőbb különbségeket, amelyek közül a legfontosabbak a következőkben nyilvánulnak meg. A nemzetiségi szószólók a képviselőkkel ellentétben az Országgyűlésben tisztséget nem viselhetnek, nem alakíthatnak képviselőcsoportot, nem kezdeményezhetik az Országgyűlés ülésének összehívását, illetve zárt ülés megtartását, nem szavazhatnak, nem kérhetik a Házzsabály értelmezéséért felelős bizottság állásfoglalását, csak a nemzetiségi bizottságban lehetnek tagok, nem interpellálhatnak, nem tehetnek fel azonnali kérdést, nem vehetnek részt a köztársasági elnök jelölésében, nem kezdeményezhetik

²⁸ 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról (Vjt.) 7. §

²⁹ Vjt. 9-10. §

³⁰ Vjt. 16. §

³¹ Vjt. 18. §

³² 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről (Ogytv.) 22. § és 29-29/A. §

Lásd még: Szabó Zsolt: A nemzetiségi szószólók. In Karsai József (szerk.): A képviselők és a nemzetiségi szószólók jogállása és javadalmazása: 2014-2018-as ciklus. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2014. 49-52.o.

³³ Ogytv. 29-29/A. §

tisztségétől való megfosztását, és nem vehetnek részt a szavazáson. Mindemellett csak a nemzetiségek jogait és érdekeit érintő kérdésben nyújthatnak be módosító javaslatot, illetve határozati javaslatot, tehetnek fel kérdést, továbbá csak ilyen napirendi pont esetén szólalhatnak fel, többek között ügyrendi javaslat tárgyában is, és napirenden kívüli felszólalási lehetőségük némileg szűkebb a képviselőkénél.³⁴ Móré Sándor – hivatkozva az Alkotmánybíróság egy korábbi határozatának képviselők jogállására és szabad mandátumra vonatkozó fejtegetéseire – felveti azt a kérdést, hogy a nemzetiségi szöszölók parlamenti jelenléte tekinthető-e egyáltalán képviseletnek.³⁵ Ugyanezt a kérdést feltette többek között Kállai Péter is, aki arra az álláspontra jutott, hogy a nemzetiségi szöszölók szükre szabott jogosítványaiknak köszönhetően tulajdonképpen nem is látnak el képviseletet.³⁶ Érdemes tehát a korábban ígérték szerint röviden áttekinteni, hogy a szabad és egyenlő mandátum elve kontextusában milyen kérdések merülnek fel a nemzetiségek parlament munkájában való részvételéhez kapcsolódóan.

IV.3. Dilemmák a szabad és egyenlő mandátum követelménye kapcsán

Erdős Csaba fontos kérdéseket vet fel a nemzetiségi képviselő jogállására vonatkozóan, különösképpen a szabad és egyenlő mandátum elvének szemszögéből. Felhívja a figyelmet többek között arra, hogy az egyenlő mandátum elve megköveteli azt, hogy a képviselők között jogosítványaik tekintetében ne kerüljön sor különbségtételre aszerint, hogy nemzetiségi listáról vagy pártlistáról jutottak-e be a parlamentbe. Ennek kapcsán problémásnak tartja a „nemzetiségi képviselő” kifejezést is, amit az Országgyűlésről szóló törvény azonban használ. Az egyenlőség szempontjából aggályosnak tartja azt is, hogy a nem nemzetiségi listáról az országgyűlési képviselők – a nemzetiségi listáról mandátumot szerzett képviselőkkel, illetve szöszölókkal ellentétben – nem lehetnek tagjai a nemzetiségi bizottságnak.³⁷ A kérdéskört a szabad mandátum elve szemszögéből is elemezte, amely megköveteli a képviselő választóitól való függetlenedését, és a köz érdekeinek képviseletét megválasztását követően, továbbá maga után vonja azt, hogy a képviselők nem utasíthatók és nem visszahívhatók.³⁸

Szente Zoltán felveti többek között azt a problémát is, hogy amennyiben valamely kisebbség képviselőjének szavazata döntene el egy, a társadalmat jelentősen megosztó kérdést, az konfliktushelyzetet teremthetne.³⁹ Erdős Csaba a nemzetiségi képviselő „mérleg nyelveként” való megjelenésének lehetősége mellett egy további lehetséges

³⁴ Móré Sándor: A nemzetiségi szöszölói intézmény jogi kerete és működésének első két éve, 38-39.o., In Parlamenti Szemle, 2016/2. sz., 30-51.o.

³⁵ Móré 2016: 37.o.

³⁶ Kállai Péter: Képviselő-e a szöszöló? Nemzetiségi képviselet a magyar Országgyűlésben, 6-7.o., In MTA Law Working Papers, 2017/12.sz. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2017_12_Kallai.pdf (2018.01.10.)

³⁷ Erdős Csaba: Dilemmák a nemzetiségek országgyűlési képviseletével kapcsolatban. In Kálmán János (szerk.): Quot capita, tot sententiae. A Batthyány Lajos Szakkollégium tanulmánykötete II. Batthyány Lajos Szakkollégium, Győr, 2013a. 262-263.o.,

Erdős Csaba: A Problematic Part of the Renewed Hungarian Parliamentary Law: The Parliamentary Representation of Nationalities, 56.p. In De Iurisprudencia et Iure Publico: Jog- és Politikatudományi Folyóirat, 2013/1.sz., 51-61.o.

Erdős 2017: 23.o.

³⁸ Erdős 2013a: 263-264.o.

³⁹ Szente Zoltán: Egy- vagy kétkamarás Országgyűlést? In Téglási András (szerk.): Szükség van-e kétkamarás parlamentre az új Alkotmányban? Az Országgyűlés Alkotmányügyi, Igazságügyi és Ügyrendi Bizottsága, Budapest, 2011. 89.o.

konfliktushelyzetet is felvillant, ami akkor nyilvánulhat meg, ha a nemzetiségi képviselő valamely képviselőcsoporthoz csatlakozik.⁴⁰

Erdős Csaba elemzi azt a dilemmát, miszerint ha a képviselők az egész népet, a „köz érdekeit” képviselik, a nemzetiségi képviselők megválasztása azt jelentené-e, hogy a „köz érdekeinek” a nemzetiségek érdekei nem képezik a részét.⁴¹ Ezt a kérdést Szente Zoltán is felteszi, sőt továbbmenve ezen a gondolaton azt is felveti, hogy ha a kettő érdek mégis egybeesik, külön nemzetiségi képviselő választása esetén a nemzetiségi kettős képviselőhöz jutnának.⁴² Ehhez kapcsolódó lehetséges ellenérvéként Erdős Csaba azt is felveti, hogy ha úgy értelmezzük, hogy a kisebbségi képviselő a „köz” érdekeit képviseli, és nem csak a nemzetiségeket, akkor ez a dilemma feloldódik. Hozzáteszi azt is, hogy a jogalkotó szándéka feltehetőleg az utóbbi értelmezés irányába hat.⁴³ Összességében úgy látja, hogy – bár a szabad mandátum elve nem sérül az utasításig menően – azért a nemzetiségi képviselő bizonyos mértékig mégis eltávolodik a „köz érdekeinek képviselőjétől”.⁴⁴ A köz és nemzetiségek érdekei kapcsán Kállai Péter felvet egy további dilemmát, még hozzá azt, hogy szerencsés-e az Országgyűlésről szóló törvény azon fordulata, mely szerint a nemzetiségi szószólók „tevékenységüket a köz és az adott nemzetiség érdekeiben végzik”, álláspontja szerint elválasztva e két érdeket.⁴⁵ Álláspontunk e kapcsán a fordulat kapcsán az, hogy itt inkább a nemzetiségi érdek kiemeléséről van szó, mintsem a két érdek elválasztásáról.

IV.4. A nemzetiséget képviselő országgyűlési bizottság

Végül, de nem utolsó sorban szólnunk kell a nemzetiséget képviselő országgyűlési bizottságról is. A nemzetiségi bizottság elnöke részt vehet a Házbizottság ülésén, és jogában áll kezdeményezni a Házbizottság elnökénél a Házbizottság összehívását valamely napirendi pont nemzetiségek érdekeit, jogait érintőként való meghatározására.⁴⁶ A nemzetiséget képviselő bizottságnak a nemzetiségek érdekeit, jogait érintő kérdések kapcsán kezdeményezési, javaslattevési, véleményező, továbbá a kormányzati munka ellenőrzésére vonatkozó jogosítványai vannak, emellett a Kormány nemzetiségek helyzetéről szóló beszámolója, továbbá az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek beszámolója tekintetében állásfoglalási jogosultsága van. A bizottság tagjai a nemzetiségi szószólók, és a nemzetiségi listáról mandátumot szerzett képviselők, ám a nemzetiséget képviselő bizottság költségvetését terhelik az ő anyanyelvhasználatukon túl az egyéb, nemzetiséghez tartozó országgyűlési képviselő anyanyelvhasználatának költségei is.⁴⁷ Erdemes megjegyezni, hogy a bizottság javaslatára a nemzetiségek jogairól szóló törvény többször is módosításra került, egyik 2017-ben, amikor kiegészítésre került egy, „A nemzetiségek részvétele az Országgyűlés munkájában” című fejezettel. E fejezetbe belefoglalták annak követelményét, hogy a nemzetiségi szószóló, valamint a nemzetiségi képviselő tevékenységét nemzetiségi

⁴⁰ Erdős 2013a: 265.o.

⁴¹ Erdős 2013a: 263-264.o.,
Erdős 2017: 22.o.

⁴² Szente 2011: 88.o.

⁴³ Erdős: 2013a: 264.o.,

Erdős 2017: 22-23.o.

⁴⁴ Erdős 2017: 23.o.

⁴⁵ Kállai 2017: 7.o.

⁴⁶ Ogytv. 13.§ (2a), 13.§ (5a)

⁴⁷ Ogytv. 22.§

A magyarországi nemzetiségekre vonatkozó szabályozás átfogóbb elemzéséről lásd: Bódi Stefánia: A magyarországi nemzetiségekre vonatkozó főbb szabályok összefoglalása. In Harai Dénes (szerk.): A történelem szórt fényei: tanulmányok Szabó A. Ferenc egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Nemzeti Községi Szolgálati Egyetem, Budapest, 2013. 153-167.o.

közössége, és általában a magyarországi nemzetiségek érdekében kell végezze, valamint azt is, hogy együtt kell működnie „nemzetisége önkormányzataival, intézményeivel és szervezeteivel”, és szabályozásra került az országos nemzetiségi önkormányzatok, a szószólók, valamint a nemzetiségi képviselők közötti kapcsolat, és a beszámolási, továbbá a közgyűlésen való részvételi lehetőségük.⁴⁸ A nemzetiségi szószóló és képviselő munkájának saját nemzetisége és a magyarországi nemzetiségek érdekében való végzésének előírása egyértelművé teszi, hogy a korábban a szabad mandátum elve kapcsán több szerző által felvetett aggályok nem voltak alaptalanok.

V. Elemzés, következtetések

Ami a nemzetiségi szószólók és a nemzetiségeket képviselő bizottság tevékenységét illeti, elmondható, hogy a szószólók által benyújtott összes határozati javaslatot, illetve a nemzetiségi bizottság által benyújtott és vissza nem vont összes önálló indítványt széles konszenzussal fogadta el a parlamenti többség, és összességében elmondható, hogy némileg képesek befolyásolni a parlamenti napirendet, bár összességében úgy tűnik, a szószólóknak elsősorban mégis szimbolikus jelentősége van.⁴⁹ Továbbá kérdésesnek tekinthető, hogy amennyiben nem volna konszenzus a nemzetiségi kérdésekben, mennyiben tudnának a nemzetiségi szószólók, illetve a nemzetiségi bizottság, sőt akár egy vagy két nemzetiségi képviselő⁵⁰ befolyást gyakorolni a törvényhozás napirendjére egy olyan rendszerben, ahol a többségi képviselőkől álló Házbizottságon múlik az, hogy egyáltalán a nemzetiségek jogait vagy érdekeit érintőként jelöl-e meg egy napirendi pontot, vagy sem. Mindehhez érdemes hozzáfűzni, hogy bár jelenleg elmondható, hogy a nemzetiségeket érintő kérdésekben, és a nemzetiségek jogainak biztosítása tekintetében nem tekinthető konfliktusosnak a helyzet, az elmúlt parlamenti ciklusra vonatkozóan, 2017-ig bezárólag a Magyar Tudományos Akadémia Közép-európai kisebbségi jogtára jóval több kisebbségek jogait érintő elfogadott törvényt tartalmaz, mint amennyit a nemzetiségi bizottság tárgyal.⁵¹

Az is kiderült, hogy a nemzetiségi szószólók és a nemzetiségi képviselők szabad és egyenlő mandátuma kapcsán merülhetnek fel kérdések, hiszen a nemzetiségi szószólók csak a nemzetiségi ügyeket képviselik, illetve a nemzetiségi bizottságban csak a nemzetiségi szószólók és képviselők lehetnek tagok, ahogyan arra több szerző is felhívta a figyelmet, és amit a nemzetiségi törvény 2017. évi módosítása megerősített. Az is nyilvánvaló, hogy a nemzetiségi szószólók mandátuma csupán a többi nemzetiségi szószólóhoz képest egyenlő, hiszen az országgyűlési képviselők jogosítványainál jóval szűkebbekkel rendelkeznek.

A fentiek alapján az is kitűnik, hogy a nemzetiségi szószólói intézmény alig-alig különbözik a kisebbségi konzultatív testületek Marc Weller által megkülönböztetett egyik csoportjától, mely az együttdöntési mechanizmusok alkalmazása alapján ragadható meg, és

⁴⁸ 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól 21/A-21/B. §

⁴⁹ Lásd: M. Balázs Ágnes: Szólnak a szószólók? A nemzetiségi szószólók hatása a parlamenti napirendre, In Regio – Kisebbség, politika, társadalom, 2017/3.sz., 231-259.o.,

Vajda Adrienn: Nemzetiségek parlamenti képviselete Magyarországon. A nemzetiségi szószólók működése (2014-2016), Politikatudomány Online, 2017/4.sz., 1-20.o., https://portal.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/tarsadalomtudomanyi/politikatudomany/files/PolitikatudomanyOnline/2017/Politika_online_2017_-_Vajda_Adrienn.pdf (2018.06.11.)

⁵⁰ Jelenleg egyetlen kedvezményes mandátummal rendelkező nemzetiségi képviselő, a német Ritter Imre jutott be az Országgyűlésbe, és rajta kívül legfeljebb a romáknak volna reális esélye képviselői mandátumot szerezni, a többieknek még csak esélyük sincs erre. Ennek fényében viszont sokkal inkább felmerülhet az a kérdés, hogy a választójogok egyenlősége csorbul, semmint az, hogy kettős képviselethez jutnának.

⁵¹ Közép-európai kisebbségi jogtár – Nemzetiségi adatbázisok http://mtatkki.ogyk.hu/jogszabaly_adatok.php (2018.06.10.)

amely akár törvénykezdeményezési jogot, sőt, végrehajtói jogosítványokat is jelenthet a testület számára. Összességében azt mondhatjuk, hogy a nemzetiségi szószólói intézmény és a nemzetiségi bizottság léte alig jelent többet egy ilyen jellegű konzultatív testületnél, mégis jelent némi előrelépést a rendszerváltás óta alkalmazott megoldásokhoz, így a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Fórumához képest is. Bár a nemzetiségi szószólók, illetve képviselők is az országos nemzetiségi önkormányzatok által állított jelöltek közül kerülnek ki, a szószólók számára új lehetőség a napirenden kívüli felszólalás, a kérdés, valamint a határozati javaslat előterjesztésének lehetősége, továbbá a bizottság léte, különösképpen pedig törvénykezdeményezési joga. Mivel azonban mindezen jogok gyakorlása jelentős mértékben függ a többség döntésétől, érdemes volna fontolóra venni bizonyos garanciális elemek beépítését, úgy mint annak törvényi szintű felsorolását, hogy mi az, ami különösen a nemzetiségek jogait és érdekeit érintő kérdésnek tekinthető, illetve esetlegesen vétőjog biztosítását a nemzetiségi bizottság számára az ilyen kérdésekben. Az utóbbi ellen felhozható érvként a szószólók mögötti gyenge választói legitimitáció problémája. Érdemes lenne továbbá fontolóra venni annak lehetőségét, hogy a nemzetiségi képviselő helyett csupán a jelenleginél erősebb jogosítványokkal rendelkező szószólót választhassanak a nemzetiségek, ám pártlistára is szavazhassanak. Fontos volna emellett annak biztosítása, hogy az egyes kisebbségeket ne egy már megválasztott, így adott politikai többséggel rendelkező szerv jelöltjei képviseljék, hanem – ahogy azt a fent említett dokumentumok is megkövetelik – több szerv is elláthassa a képviselőket, a nemzetiségek minden csoportjának érdekei megjelenjenek, ám úgy, hogy a visszaélések elkerülhetőek legyenek. A nemzetiségek országgyűlési képviselőjének rendszere – a németek esetét kivéve – ugyanis sokkal inkább jelenti az országos nemzetiségi önkormányzatok mint konzultatív és javaslattevő testületek – a korábbiaknál némileg szélesebb körű – becsatornázását a döntéshozatalba, mintsem a nemzetiségek valódi speciális országgyűlési képviselőjét.

Felhasznált irodalom

Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezménye. Kihirdette: 1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről

Bodáné Pálok Judit: Egy törvény története, In Regio – Kisebbség, politika, társadalom 1993/3.sz., <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00015/pdf/11.pdf> (2018.06.08.)

Bódi Stefánia: A magyarországi nemzetiségekre vonatkozó főbb szabályok összefoglalása. In: Harai Dénes (szerk.): A történelem szórt fényei: tanulmányok Szabó A. Ferenc egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Nemzeti Közszerkesztési Intézet, Budapest, 2013. pp. 153-167.

Bódi Stefánia: Az egyesülési, gyülekezési és a petíciós jog magyarországi szabályozásának története. In Collega: szakmai folyóirat joghallgatók számára, 2005/1.sz., pp. 5-12.

Bódi Stefánia: Az egyesülési jog hazai szabályozásának története és dilemmái, In Valóság: Társadalomtudományi Közöny, 2011/9.sz., pp. 60-76.

Dobos Balázs: A kisebbség joga: Kisebbségi törvénykezés Magyarországon (1988-2006) Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest, 2011.

Dobos Balázs: A nemzeti és etnikai kisebbségek hatékony közéleti részvétele Magyarországon, In Regio – Kisebbség, politika, társadalom, 2009/2.sz., pp. 125-142.

Dobos Balázs: A szakpolitikai célok meghatározásának problémája a magyarországi kisebbségpolitikában, In MTA Law Working Papers, 2015/10.sz., https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2015_10_Dobos.pdf (2018.06.08.)

Dobos Balázs: Consultative and advisory bodies for minorities: A European Overview. In: Alexander Osipov – Hanna Vasilevich (eds.)_Compilation of the lectures on the topic of 'Participation of minorities in public life'. Konferencia helye, ideje: Kiev, Ukrajna, 2015.11.30. ECMI, Flensburg, 2017. pp. 66-77.

Erdős Csaba: A Problematic Part of the Renewed Hungarian Parliamentary Law: The Parliamentary Representation of Nationalities, In De Iurisprudencia et Iure Publico: Jog- és Politikatudományi Folyóirat, 2013/1.sz., pp. 51-61.

Erdős Csaba: Az országgyűlési képviselők szabad mandátumának alapjai és az intézménnyel kapcsolatos legfontosabb kihívások, In Parlamenti Szemle, 2017/2.sz., pp. 5-24.

Erdős Csaba: Dilemmák a nemzetiségek országgyűlési képviselésével kapcsolatban. In: Kálmán János (szerk.): Quot capita, tot sententiae. A Batthyány Lajos Szakkollégium tanulmánykötete II. Batthyány Lajos Szakkollégium, Győr, 2013. pp. 249-273.

Győri Szabó Róbert: Kisebbségpolitikai rendszerváltás Magyarországon. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégium és Titkárság történetének tükrében. (1989-1990). Osiris Kiadó, Budapest, 1998.

Kállai Péter: Képviselő-e a szószóló? Nemzetiségi képviselet a magyar Országgyűlésben, In MTA Law Working Papers, 2017/12.sz., http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2017_12_Kallai.pdf (2018.01.10.)

Lundi Ajánlások a Nemzeti Kisebbségek Hatékony Részvételéről a Közéletben & Értelmező Jegyzék. 1999. szeptember. Nemzeti Kisebbségi Főbiztos Hivatala, Hága. ISBN 90 – 7598905 – 9 <https://www.osce.org/hu/hcnm/32248?download=true> (2018.06.10.)

M. Balázs Ágnes: Szólnak a szószólók? A nemzetiségi szószólók hatása a parlamenti napirendre, In Regio – Kisebbség, politika, társadalom, 2017/3.sz., pp. 231-259.

Molnár Csaba: Törvények. In: Boda Zsolt – Sebők Miklós (szerk.): A magyar közpolitikai napirend. Elméleti alapok, empirikus eredmények. MTA TK PTI, Budapest, 2018. pp. 123-142.

Móré Sándor: A nemzetiségi szószólói intézmény jogi kerete és működésének első két éve, In Parlamenti Szemle, 2016/2. sz., pp. 30-51.

Strasbourg, 2008. május 5. ACFC/31DOC(2008)001 A Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága – Kommentár a Nemzeti Kisebbségekhez Tartozó Személyek Hatékony Részvételéről a Kulturális, Szociális és Gazdasági Életben, Valamint a Közügyekben. Elfogadva 2008. február 27-én.

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800bc7ee> (2018.04.07.)

Szabó Zsolt: A nemzetiségi szószólók. In: Karsai József (szerk.): A képviselők és a nemzetiségi szószólók jogállása és javadalmazása: 2014-2018-as ciklus. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2014. pp. 49-52.

Szente Zoltán: Egy- vagy kétkamarás Országgyűlést? In: Téglási András (szerk.): Szükség van-e kétkamarás parlamentre az új Alkotmányban? Az Országgyűlés Alkotmányügyi, Igazságügyi és Ügyrendi Bizottsága, Budapest, 2011. pp. 79-94.

Vajda Adrienn: Nemzetiségek parlamenti képviselete Magyarországon. A nemzetiségi szószólók működése (2014-2016), In Politikatudomány Online, 2017/4.sz., pp. 1-20. https://portal.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/tarsadalomtudomanyi/politikatudomany/files/PolitikatudomanyOnline/2017/Politika_online_2017_-_Vajda_Aдриenn.pdf (2018.06.11.)

Vizi Balázs: A kisebbségek politikai képviseletének keretei nemzetközi szinten. In: Fedinec Csilla – Szarka László – Vizi Balázs (szerk.): Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában (1989-2014). MTA TK Kisebbségkutató Intézet – MTA BTK Történettudományi Intézet – Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. pp. 9-24.

Vizi Balázs: Az Európa Tanács és a kisebbségek védelme. In: Szakács Ildikó Réka (szerk.): Nemzetpolitika a gyakorlatban – Kisebbségek helyzete, jogai és védelme. Nemzetközi Regionális Tanulmányok 12. SZTE ÁJTK NRTI, Szeged, 2016. pp. 55-66.

Vizi Balázs: Kisebbségek politikai szerepe és nemzetközi szervezetek Európában, In Kisebbségkutatás, 2015/4.sz., pp. 124-141.

Weller, Marc: Article 15. In: Marc Weller (ed.): The Rights of Minorities. A Commentary on the European Framework Convention for the Protection of National Minorities. Oxford Commentaries on International Law. Oxford University Press, Oxford, 2005. pp. 429-461.

Weller, Marc: Effective Participation of Minorities in Public Life. In: Marc Weller (ed.): Universal Minority Rights. A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies. Oxford University Press, Oxford, 2007. pp. 447-516.

Weller, Marc: Minority Consultative Mechanisms. Towards best practice. In: Marc Weller – Katherine Nobbs (eds.): Political Participation of Minorities. A Commentary on International Standards and Practice. Oxford University Press, Oxford, 2010. pp. 477-502.

19/2010. (II. 26.) OGY határozat a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Fórumáról

2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól

2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról

2012. évi XXXVI. törvény. az Országgyűlésről